

30.6.2017

VVTDno-2017-323

YHDENVERTAISUUS

VALTUUTETTU

DISKRIMINERINGSOMBUDSMANNEN
NON-DISCRIMINATION OMBUDSMAN
OYTTAVEARDÁSAŠVUOĐAÁITTARDEADDJI

Sosiaali- ja terveysministeriö

Lausuntopyyntönnö 17.5.2017 (STM090:00/2016, STM/4114/2016)

Yhdenvertaisuusvaltuutetun lausunto hallituksen esitys -luonnoksesta laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä erityispalveluista sekä sosiaalihuoltolain muuttamisesta

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiittää mahdollisuudesta lausua pyydettyssä asiassa ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

1 § Lain tarkoitus

Esitysluonnoksen 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on:

- 1) *toteuttaa* vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa; – –.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää lain tarkoitusta hyvänä. Tarkoituksypykälän perusteluissa olisi kuitenkin tietoisuuden lisäämisen kannalta hyvä korostaa (esim. viittauksella yleisperusteluihin), että vammaispalvelulain ohella on lukuisia muitakin normeja, joilla vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuutta yhteiskunnassamme toteutetaan. Viranomaisen on päätöksenteossa ja palvelutarvearvioinnissa huomioitava esimerkiksi yhdenvertaisuuslain vaatimukset yhdenvertaisuuden edistämismvelvollisuudesta sekä kohtuullisista mukautuksista, jotka voivat yksittäistapauksessa edellyttää myös poikkeamista vammaispalvelua koskevista pääsäännöistä asiakkaan eduksi (YVL 5 § ja 15 §).

Yhdenvertaisuusvaltuutetun ja oikeusministeriön syrjinnän seuranta-järjestelmän viime vuonna julkaisema selvitys¹ huomioon ottaen olisi tarkoituksellisesti perusteluissa hyvä tuoda esille myös se, että yksityisillä toimijoillakin on oma roolinsa yhdenvertaisuuden turvaamisessa (ks. esim. YVL 15 §, kohtuulliset mukautukset tavaroiden ja palveluiden tarjoajien osalta). Vammaispalvelulaki ei yksinään *toteuta* vammaisen henkilön *yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa* – valitettavasti tämä ei ole kaikille toimijoille vielä lainkaan itsestään selvä asia.

2 § Soveltamisala

Yhdenvertaisuusvaltuutettu pitää luonnoksen 2.3 §:n soveltamisalarajasta ongelmallisena yhdenvertaisuuden sekä YK:n vammaisten henkilöiden ihmisoikeussopimuksen kannalta. YK:n vammaissopimuksen vammaisuuden määritelmä on irrotettu lääketieteellisestä määrittelystä, johon esitetty soveltamisalarajaus kuitenkin käytännössä nojautuu.

Esitysluonnoksen 2 §:n 3 momentin mukaan:

Tätä lakia ei sovelleta sellaiseen ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvuluista annetun lain (980/2012, jäljempänä *vanhuspalvelulaki*) 3 §:n 2 kohdassa tarkoitettuun iäkkääseen henkilöön, jonka avun tai tuen tarve johtuu pääasiassa korkean iän myötä alkaneista, lisääntyneistä tai pahentuneista sairauksista tai vammoista taikka korkeaan ikään liittyvästä rappeutumisesta.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo tarveperusteisuuden olevan mitä keskeisin sosiaalihuollon palveluissa noudatettava periaate. Mikäli palvelutarve on olemassa eikä tarpeeseen ole vastattu muulla lainsäädännöllä, tulisi asiakkaalla hänen toimintarajoitteensa aiheuttaneesta seikasta riippumatta olla viimesijaisena mahdollisuutena pääsy sellaisten erityispalveluiden piiriin, joita hänen de facto voidaan katsoa tarvitsevan. Vammaispalvelulakia koskevassa oikeuskäytännössä on jo nyt jouduttu käymään rajanvetoa siitä, mistä syystä henkilö on sairastunut esimerkiksi aivoinfarktiin. Tämänkaltaista sosiaalihuollon

¹ Yhdenvertaisuusvaltuutettu, oikeusministeriö ja syrjinnän seurantajärjestelmä (2016):

”Vammaisena olen toisen luokan kansalainen” – Selvitys vammaisten syrjintäkokemuksista arjessa. Yhdenvertaisuusvaltuutetun selvityksen perusteella on todettavissa, että tutkituilla alueilla (tavaroiden ja palvelujen tarjonnassa, työelämässä ja sähköisissä palveluissa) ei ollut nähty tarvetta luoda vammaisille henkilöille kohdennettuja toimenpiteitä yhdenvertaisuuden ja osallisuuden parantamiseksi, vaan pidettiin hyvinvointivaltion tarjoamaa tukiverkkoa riittävänä. <https://urly.fi/MZt>

oikeuskäytäntöä, jossa asianosaisen palveluntarve jää epäolennaiseksi seikaksi, tuskin tarvitaan lisää².

Esitysluonnoksen mukaan (s. 36) YK:n vammaissopimuksen tarkoituksena on kattaa vammaisuuden käsite mahdollisimman laajalti. Tarkoituksena ei ole rajata pois minkäänlaista vammaisuutta yleissopimuksen soveltamisen ulkopuolelle. Vammaisuuden kuvaamisen lähtökohdaksi on oltava henkilön suhde ympäröivään yhteiskuntaan, *ei lääketieteellinen diagnoosipohjainen määrittely*. Vammaissopimuksen 1 artiklan 2 kohdan mukaan vammaisiin henkilöihin kuuluvat ne henkilöt, joilla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka voi vuorovaikutuksesta erilaisten esteiden kanssa estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Yleisperusteluiden mukaan (s. 49) vammaispalvelulakia on sovellettu käytännössä laajasti myös iäkkäisiin henkilöihin erityisesti kuljetuspalveluissa, koska monilla kunnilla ei ole ollut tarjota heille palveluja yleisen lainsäädännön nojalla. Valtuutettu toteaa, että esityksessä olisi selvennettävä sitä, miten jatkossa turvattaisiin se, että vammaispalveluiden ulkopuolelle jäävät henkilöt saisivat palvelut yleisen lainsäädännön nojalla.

11 § Henkilökohtaisen avun työnantajamalli

Yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan (s. 36):

Esimerkiksi työntekijän työsuhteessa sivulliselle aiheuttamat vahingot jäävät usein työnantajan korvattaviksi erityisesti silloin, kun työntekijän tuottamus on ollut lievä. Näitä vahinkoja ei korvata työnantajan vastuuvakuutuksesta, ja ne voivat joskus olla työnantajalle kohtuuttomia. Tällaiset kohtuulliset kulut tulisi korvata työnantajalle. Korvaaminen olisi perusteltua myös yhdenvertaisuuden näkökulmasta suhteessa muihin henkilökohtaisen avun toteuttamistapoihin, joissa vastaavia kustannuksia ei synny.”

Yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, että henkilökohtainen apu on siihen oikeutetulle henkilölle maksuton sosiaalipalvelu. Vammaiselle henkilölle ei siis pitäisi syntyä kuluja henkilökohtaisen avun työnantajamallistakaan.

² Vaikean sairastumisen taustalta on usein löydettävissä monia syitä. Esimerkiksi aivoinfarktin osalta riskitekijöitä Käypähoito -suositusten mukaan ovat: ikä, sukupuoli, perinnöllisyys, etniset ominaisuudet, tupakointi, ruokavalio, vähäinen liikunta, hormonien käyttö, matala koulutustaso ja huono sosioekonominen asema, kohonnut verenpaine, diabetes, migreeni ja esimerkiksi kuorsaus ja uniapnea.

Valtuutettu esittää, että sosiaali- ja terveysministeriö selvittää vakuutusten nykytilanteen ja sen, miten malliin liittyvä vahingonkorvausongelma voitaisiin ratkaista siten, ettei vahingonkorvausriski kohdistuisi alun perinkään mallissa tarkoitettulle työnantajalle eli sosiaalipalvelua saavalle henkilölle.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu

Kirsi Pimiä

Ylitarkastaja

Pamela Sarasmo